

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»

«Затверджую»
Голова Приймальної комісії
Національного університету
«Острозька академія»

І. Д. Пасічник

28 лютого 2019 року

Програма

фахового вступного випробування для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра зі спеціальності 035.01 Українська мова та література

Програма фахового вступного випробування для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра зі спеціальності 035.01 Українська мова та література / укладачі Кочерга С. О., Максимчук В. В. – Острог : НаУОА, 2019.

Програма розглянута та схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури (Протокол № 10 від 7 лютого 2019 року).

Програма розглянута та схвалена на засіданні Приймальної комісії Національного університету «Острозька академія» (Протокол № 3 від 28 лютого 2019 року).

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фахове вступне випробування має на меті визначити рівень знань із дисциплін професійної підготовки (сучасної української літературної мови й історії української літератури) та перевірити комунікативну компетенцію, володіння словниковим запасом, граматичними структурами, літературознавчими термінами, явищами та процесами.

Вступник повинен: бути компетентним у галузі сучасної філологічної науки, з якою пов'язана професійна діяльність; мати високий рівень культури усного і писемного мовлення; володіти навичками виразного читання й ораторського мистецтва; володіти науковими методами філологічних досліджень і навичками організації праці на рівні, необхідному для вирішення практичних завдань під час виконання професійних обов'язків; бути обізнаним із основними світоглядними теоріями та концепціями в галузі гуманітарних, соціально-економічних наук; уміти аналізувати суспільні проблеми і процеси, використовуючи наукові методи в різних видах професійної та соціальної діяльності; знати етико-правові норми, які регулюють відносини в суспільстві, ставлення людини до довкілля; бути здатним опановувати нові знання, критично оцінювати останні досягнення філологічних і психолого-педагогічних наук на теоретичному та практичному рівнях; мати достатню підготовку для самостійного створення і використання різних методик у практичній діяльності.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

БЛОК 1. СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

Загальні відомості про мову

Сучасна українська літературна мова як предмет наукового дослідження. Науки про мову. Зв'язок сучасної української літературної мови з іншими дисциплінами. Функції мови. Мова як система систем. Місце української мови серед інших слов'янських мов. Структурно-характеристичні ознаки української мови. Походження української мови. Проблеми періодизації історії української мови. Українська національна мова. Літературна мова. Роль І. П. Котляревського у формуванні нової української літературної мови. Т. Г. Шевченко – основоположник нової української літературної мови. Українська мова – державна мова українського народу. Поняття лінгвоциду й етноциду. Нищення української мови у XVII–XIX ст. Історія лінгвоциду в УРСР. Мовна політика в незалежній Україні. Сучасне українське законодавство про мови.

Функційні стилі сучасної української літературної мови, їхні підстилі. Територіальні діалекти української мови. Фонетичні, граматичні й лексичні риси північного, південно-західного й південно-східного наріч. Культура мовлення та її суспільне значення. Мовні норми.

Фонетика. Фонологія

Предмет і завдання фонетики, її місце в системі мови. Три аспекти характеристики звуків мови: а) акустичний (фізичний); б) артикуляторно-

фізіологічний; в) лінгвістичний (функційний). Будова мовного апарату людини. Функції активних і пасивних органів у творенні звуків. Артикуляція звука. Предмет і завдання фонології. Поняття фонему. З історії вчення про фонему. Концепції Московської, Санкт-Петербурзької та інших фонологічних шкіл. Фонема і звук. Функції фонему. Фонологічна система української мови. Принципи виділення фонем. Опозиція. Кореляція. Фонема та її алофони (основний, позиційний, комбінаторний, факультативний). Класифікаційні схеми голосних фонем. Фонологічні особливості голосних. Артикуляційна характеристика голосних фонем. Огублені та неогублені голосні. Принципи класифікації приголосних. Поділ приголосних за участю голосу й шуму. Класифікація приголосних за місцем творення. Приголосні фонему за способом творення шуму. Поняття про палаталізацію. Групи приголосних фонем за твердістю / м'якістю. Особливості артикуляції африкат. Класифікація приголосних за участю носового резонатора. Спільне і відмінне у класифікації фонем української та інших мов. Звукова реалізація голосних фонем. Редукція. Звукова реалізація приголосних фонем. Реалізація губних приголосних у словах іншомовного походження. Частотність фонем української мови. Фонематична й фонетична транскрипція. Поняття про модифікацію. Типи модифікацій фонем. Асиміляція голосних фонем. Асиміляція приголосних фонем: а) за дзвінкістю; б) за глухістю; в) за м'якістю; г) за місцем і способом творення. Дисиміляція. Спрощення в групах приголосних. Спрощення, що відбуваються у вимові. Фонетичне подовження.

Поняття про чергування. Чергування приголосних за дзвінкістю / глухістю. Чергування приголосних за місцем і способом творення. Чергування приголосних за твердістю / м'якістю. Чергування приголосних з фонемним нулем. Позиційні чергування голосних /y/, /i/ з приголосними /v/, /j/. Найдавніші (історичні) чергування голосних фонем. Чергування /o/ з /ø/, /e/ з /ø/. Чергування /o/ з /i/, /e/ з /i/. Чергування /o/ з /e/ після шиплячих та /j/. Чергування /и/ з /e/ та /o/ у фонемосполученнях /-ри-/, /-ли-/, /-ро-/, /-ло-/, /-ре-/, /-ле-/. Чергування /г/, /к/, /х/ із /ж/, /ч/, /ш/. Чергування /г/, /к/, /х/ із /з', /ц', /с'. Чергування однієї фонему зі сполученням двох фонем. Палаталізація з /j/. Фонетичні зміни під час додавання суфіксів -ськ-, -ств-, ступенювання прикметників і прислівників, на межі твірних основ і суфіксів.

Акцентологія. Орфоепія

Фонетичне членування мовного потоку. Теорії складу. Види складів. Закономірності українського складоподілу. Наголос. Види й функції наголосу. Інтонація. Фразовий наголос. Паузи. Мелодика.

Поняття орфоепії та орфоепічної норми. Типи орфоепічних помилок. Причини порушення орфоепічних норм. Норми вимови голосних звуків. Вимова приголосних звуків. Вимова звукосполучень приголосних. Особливості вимови слів іншомовного походження.

Графіка. Орфографія

Графіка як розділ мовознавства. Загальна характеристика письма. Виникнення й розвиток письма: а) предметне письмо; б) піктографія; в) ідеографія; г) фонографія. Класифікація типів письма. Становлення писемності в Україні.

Старослов'янська азбука (кирилиця). Теорії щодо давності кирилиці та глаголиці. Сучасний український алфавіт. Співвідношення між буквами і звуками української мови. Нелітерні графічні знаки в українській писемній мові.

Предмет вивчення і завдання орфографії. Поняття орфограми. Типи орфограм. Принципи української орфографії. Основні етапи становлення українського правопису. Про “Проект нової редакції українського правопису” (1999 р.). Сучасні правописні проблеми.

Уживання апострофа. Правила вживання знака м'якшення. Зміни приголосних під час їх збігу. Спрощення у групах приголосних. Подвоєння букв і подовження звуків. Правопис найуживаніших префіксів та суфіксів. Правила правопису складних слів. Велика літера у власних назвах та аббревіатурах. Правопис великої літери у відіменникових прикметниках. Правила правопису слов'янських прізвищ. Особливості написання неслов'янських прізвищ. Правила написання слов'янських та іншомовних географічних назв. Правопис прикметникових форм від географічних назв. Подвоєння приголосних у словах іншомовного походження. Правило “дев'ятки”. Транслітерація. Правила перенесення частин слова з одного рядка в інший.

Лексикологія

Лексика і лексикологія. Предмет і завдання лексикології. З історії розвитку. Слово як одиниця мови. Загальне поняття про лексему, словоформу, лексичний склад мови. Ознаки слова як мовної одиниці. Поняття про номінацію. Роль індивіда у творенні назви. Природа і структура лексичного значення слова. Зв'язок між словом, денотатом і поняттям. Основні типи лексичних значень. Однозначні й багатозначні слова. Поняття лексико-семантичного варіанта (семеми). Пряме й переносне значення слова (метафора, метонімія, синекдоха). Зміни в лексичному значенні слова (звуження / розширення обсягу значення, семантичне зміщення).

Класифікація лексики за значенням. Повні й неповні синоніми. Різновиди синонімів за функцією та способом уживання. Джерела виникнення синонімії. Поняття про антоніми. Типи антонімів за структурою. Види антонімів за ступенем залежності від контексту. Семантичні класи антонімів. Оксиморон. Антитеза. Джерела виникнення антонімії. Омоніми. Причини появи омонімії. Різновиди омонімів. Міжмовні омоніми. Пароніми, їх типи та ознаки. Парономазія. Поетичні пароніми.

Споконвічна українська лексика: а) індоєвропейський лексичний фонд; б) праслов'янська та східнослов'янська лексика; в) питома українська лексика. Типи лексичних запозичень за ступенем адаптації (засвоєння, власне запозичення, кальки тощо). Явище пуризму. Запозичення зі слов'янських мов: а) старослов'янізми; б) полонізми; в) богемізми; г) росіянізми тощо. Слова старогрецького походження. Лексичні запозичення з латинської мови. Тюркізми. Германізми. Галлізми. Англізми. Італійські, голландські, іспанські, фінські й інші західноєвропейські запозичення. Інтернаціоналізми. Запозичення з азійських мов: а) слова японського походження; б) корейські запозичення; в) лексика, запозичена з китайської мови. Слова, запозичені з близькосхідних мов: а) лексика афразійського походження (арабізми, гебраїзми, їдишизми, запозичення з іврити); б) іранізми. Запозичення з

маловідомих мов світу. Українська лексика (українізми) у світових мовах.

Загальноживана лексика. Спеціальна лексика. Територіальні діалектизми та їхні типи. Лексичні особливості основних груп українських діалектів. Терміни, особливості термінів. Детермінологізація. Ретермінологізація. Професійна лексика, її типи. Канцеляризми. Жаргонізми. З історії дослідження жаргонної лексики. Арготична лексика. Сленг. Дитяче аргю. Студентський та шкільний жаргон.

Активно вживані слова у складі сучасної української літературної мови. Активізація пасивної лексики. Активний словник. Пасивна лексика української мови (історизми, архаїзми). Причини появи нових слів. Узуальні неологізми. Авторські лексичні новотвори. Різні підходи до класифікації okazіональних одиниць. Ступені okazіональності новотвору. Сучасні динамічні процеси в лексичній системі української мови.

Стилістична диференціація лексики. Міжстильова лексика. Стилістично забарвлена лексика. Експресивна лексика. Поетизми.

Фразеологія

Предмет і завдання фразеології. Історія розвитку фразеології як науки. Поняття фразеологізму. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Співвіднесеність слова і фразеологізму. Проблема класифікації фразеологізмів. Походження і джерела української фразеології. Ареальні фразеологізми української мови. Фразеологія професійного мовлення і жаргонів. Фразеологічна багатозначність. Фразеологічна варіантність. Індивідуально-авторські трансформації загальномовних фразеологізмів, їхні стилістичні функції. Фразеологічні синоніми й антоніми.

Українські прислів'я та приказки. Крилаті слова. Афоризми. Мовні штампи й кліше. Сентенції. Українська фразеографія.

Лексикографія

Предмет та основні поняття лексикографії. Зародження та розвиток українського словництва. Староукраїнська лексикографія. Основні типи словників. Словникова стаття, її структура.

Одномовні словники сучасної української літературної мови, їх класифікація. Сучасні перекладні словники, їхні різновиди. Енциклопедичні словники сучасної української літературної мови. Актуальні проблеми української лексикографії.

Морфеміка. Морфемологія

Поняття про морфеміку та морфемологію сучасної української літературної мови. Морфема як мінімальна значуща одиниця у структурі слова. Морф. Аломорф. Кореневі й афіксальні морфемі, функційні відмінності між ними. Типи морфем за функцією у слові.

Морфонеміка і морфонологія. Типи морфонологічних явищ. Поняття про основу слова. Поділ основ за морфемним складом. Похідні та непохідні основи. Зміни в морфемній структурі слова.

Словотвір

Місце словотвору в системі лінгвістичних дисциплін. Словотвірна мотивація. Твірна основа як одиниця словотворення. Словотворчий формант. Словотвірне значення. Словотвірний тип. Продуктивність словотвірного типу.

Суфіксація як засіб словотворення іменників, прикметників, дієслів і прислівників. Проблема статусу нульової суфіксації. Префіксальний спосіб словотворення. Префіксально-суфіксальний спосіб словотворення. Конфіксація. Постфіксація. Префіксально-постфіксальний спосіб. Суфіксально-постфіксальний спосіб. Префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення. Поняття про складання. Осново- та словоскладання. Аббревіація, її типи. Морфологічно-синтаксичний спосіб словотвору. Лексико-синтаксичний спосіб словотвору. Лексико-семантичний словотвір. Оказіональні способи словотвору.

Морфологія

Граматики як розділ мовознавства, її предмет і завдання. Розвиток граматики як науки. Основні поняття граматики: а) граматичне значення; б) граматична форма; в) граматична категорія. Способи і засоби вираження граматичних значень. Предмет морфології. Основні поняття. Поняття про частини мови та критерії їх виокремлення. З історії вивчення частин мови. Класифікації частин мови в сучасній лінгвістиці: а) класифікація повнозначних частин мови; б) типологія службових слів; в) особливий статус вигуку; г) проблема поділу слів на частини мови в сучасному мовознавстві. Перехід слів з однієї частини мови в іншу.

Іменник як частина мови. Семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки. Лексико-граматичні розряди іменників: а) конкретні й абстрактні; б) істоти й неістоти; в) загальні (апелятивні) і власні (пропріальні); г) збірні й одиничні; г) предметні (дискретні) і речовинні (недискретні). Рід як граматична категорія. Іменники семантико- і формально-граматичного роду, способи їх вираження. Іменники спільного, парного й подвійного роду. Родові ознаки незмінюваних іменників та аббревіатур. Граматична категорія числа. Одиничні та множинні іменники в українській мові. Категорія відмінка і система відмінкових форм в українській мові. Основні значення відмінків. Поділ іменників на відміни (історичний коментар). Диференціація в межах відмін. Варіантні парадигми. Особливості відмінювання іменників I–IV відміни. Словозміна плюративних іменників. Невідмінювані іменники. Відмінювані та невідмінювані аббревіатури. Словозміна власних назв.

Загальна характеристика прикметника як частини мови. Лексико-граматичні розряди прикметників. Ступені порівняння якісних прикметників. Субстантивація прикметників. Повні й короткі форми прикметників. Історія розвитку. Поділ прикметників на групи. Особливості відмінювання прикметників твердої та м'якої групи. Словозміна прикметників на -лиций.

Числівник у системі частин мови. Розряди числівників за значенням і граматичними ознаками. Структурні розряди числівників. Відмінкові парадигми кількісних числівників. Особливості словозміни порядкових числівників. Синтаксичні зв'язки числівників.

Лінгвістичний статус займенника. Місце займенника в традиційній класифікації частин мови. Загальнограматичне значення займенників. Співвідношення займенників з іншими частинами мови. Розряди займенників за значенням. Морфологічний склад займенників. Відмінювання займенників. Історія предметно-особових займенників. Перехід займенників в інші частини мови

(прономіналізація).

Дієслово. Семантичні, морфологічні та синтаксичні особливості дієслів. Система дієслівних форм. Інфінітив. Типи дієслівних основ. Структурні класи дієслів. Дієвідміни. Поняття про часткові й загальнодієслівні граматичні категорії. Вид як граматична категорія. З історії дослідження категорії виду. Парновидові дієслова, способи творення. Одновидові дієслова. Дієслова з морфологічно не вираженою видовою ознакою (двовидові). Способи дієслівної дії. Перехідність / неперехідність як окрема дієслівна категорія. Лексико-синтаксичні особливості перехідних і неперехідних дієслів. Різні підходи до визначення дієслівної категорії стану. Дієслова активного, пасивного та зворотно-середнього стану. Морфологічні й семантичні ознаки. Дієслова, які не входять до системи категорії стану. Категорія способу дієслова як засіб вираження модальності. Дійсний спосіб дієслова. Форма наказового способу. Творення дієслівних форм умовного способу. Поняття про спонукальний і бажальний способи. Уживання форм одного способу в значенні іншого. Граматична категорія часу дієслова як елемент лінгвістичної категорії темпоральності. Система дієслівних часів в історичному освітленні. Дієслова теперішнього часу. Творення форм минулого й давноминулого часу. Система дієслівних форм майбутнього часу. Особливості вживання часових форм. Семантичний зміст категорії особи дієслова. Зв'язок із категорією числа. Особові парадигми дієслів. Дієслова неповної особової парадигми. Семантичні групи безособових дієслів. Взаємозаміна форм різних осіб. Категорія роду і числа дієслова.

Лінгвістичний статус дієприкметника в системі частин мови. Дієприкметник як носій дієслівних та прикметникових ознак. Творення активних і пасивних дієприкметників. Перехід дієприкметників в інші частини мови. Предикативні форми на *-но*, *-то*. Дієприслівник як неособова дієслівна форма. Походження дієприслівників. Синтаксичні функції дієприслівника та дієприслівникового звороту. Творення дієприслівників. Перехід дієприслівників в інші частини мови.

Прислівник як самостійна частина мови. Морфологічні ознаки та синтаксичні функції прислівників. Значеннєві розряди прислівників. Походження прислівників. Ступені порівняння якісно-означальних прислівників. Творення прислівників. Перехід прислівників в інші частини мови. Частиномовний статус слів категорії стану в лінгвістичній науці. Лексико-семантичні групи та синтаксична роль слів категорії стану (станівника). Поняття про модальність. Модальні слова. Морфологічні та синтаксичні властивості модальника.

Лінгвістичний статус службових слів у системі частин мови. Прийменник як службова частина мови. Основні підходи до визначення частиномовного статусу прийменника. Семантичні типи прийменників. Групи прийменників за морфологічною будовою та походженням. Синонімія прийменникових конструкцій. Уживання прийменників. Морфологічні та синтаксичні властивості.

Лінгвістичний статус сполучників у системі частин мови. Класифікація сполучників за структурою і способом уживання. Сполучники сурядності й підрядності. Сполучники і сполучні слова. Синтаксичні функції сполучників. Походження сполучників. Кон'юнкціоналізація.

Лінгвістичний статус часток у системі частин мови. Морфологічні ознаки та

синтаксичні властивості часток. Функційні різновиди часток. Класифікація часток за структурою і походженням. Особливості написання часток. Основні випадки партикуляції.

Проблема частиномовного статусу вигуку в мовознавстві. Вигук як особливий лексико-граматичний клас слів. Лексичний склад вигуків. Розряди вигуків за значенням. Класифікація вигуків за будовою і походженням. Звуконаслідувальні слова. Основні випадки інтер'єктивації.

Синтаксис

Місце синтаксису в курсі української мови. Предмет синтаксису. Основні напрями у вивченні синтаксису. Одиниці синтаксису. Надфразна єдність. Особливості елементарних і неелементарних конструкцій. Характеристика синтаксичних зв'язків і форм їх вираження. Вивчення морфології на синтаксичній основі.

Підходи до встановлення об'єкта словосполучення. Типи синтаксичного зв'язку в підрядних і сурядних словосполученнях. Властивості словосполучення, наближені до окремих слів. Відмінності між словосполученням і реченням. Типи підрядних словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Семантико-синтаксичні відношення у словосполученні. Характеристика словосполучень за будовою.

Речення як синтаксична одиниця. Основні ознаки речення. Аспекти вивчення речення. Актуальне членування речення. Парадигма речення. Погляди лінгвістів на поділ речень за метою висловлювання. Аналіз видів речень за емоційно-експресивним забарвленням.

Підмет як головний член речення. Семантичні ознаки підмета. Синтаксичні елементи підмета. Способи вираження складеного підмета. Види присудка за його структурою. Семантичні і структурні ознаки присудка. Простий дієслівний присудок. Види складеного присудка за способом вираження його основного компонента. Характеристика складного речення. Особливості координації присудка і підмета.

Семантико-синтаксичні й формально-граматичні ознаки другорядних членів речення. Означення як другорядний член речення, його семантичні і структурні ознаки. Види означення, залежно від типу зв'язку між означенням і означуваним словом. Характеристика узгоджених означень. Способи вираження неузгоджених означень. Поняття прикладки. Характеристика прикладки як різновиду означення. Аналіз поширених і непоширених прикладок. Особливості написання прикладки з означуваним словом. Поняття додатка. Диференційні семантичні й формальні ознаки додатка. Морфологічне вираження додатка і його будова. Характеристика прямих і непрямих додатків. Поняття обставин. Диференційні семантичні й формальні ознаки обставин. Засоби вираження обставин. Види обставин за значенням.

Односкладність як синтаксична категорія. Різноманітність поглядів на категорію односкладності. Аналіз означено-особових односкладних речень. Визначення неозначено-особового речення. Характеристика неозначено-особових речень. Різновиди узагальнено-особових речень. Поняття безособового речення.

Різновиди безособових речень з огляду на морфологічну природу головного члена. Інфінітивні речення. Групи інфінітивних речень залежно від структури головного члена. Односкладні речення, головний член яких співвідносний із підметом. Номінативні речення. Різновиди номінативних речень з огляду на їх значення і структуру. Аналіз генітивних речень. Характеристика вокативних речень. Типи номінативних речень за наявністю другорядних членів речення.

Неповні речення. Слова-речення. Типи неповних речень залежно від умов уживання. Характеристика слів-речень, ставлення мовознавців до цієї структури. Семантичні типи слів-речень. Моделювання діалогів із використанням неповних речень і слів-речень. Типи порядку слів. Закономірності прямого порядку слів. Роль порядку слів у визначенні синтаксичної ролі членів речення. Функції порядку слів в українській мові.

Поняття про однорідність членів речення. Особливості однорідних членів речення. Незамкненість і замкненість рядів однорідних членів речення. Поширені однорідні члени речення. Однорідні й неоднорідні означення, засоби їх вираження. Смыслові відношення між однорідними членами речення. Узагальнювальні слова, групи їх за лексико-граматичними ознаками. Особливості координації присудка з однорідними підметами. Підходи до проблеми відокремлення другорядних членів речення у сучасному мовознавстві. Умови відокремлення другорядних членів речення. Засоби вираження відокремленості прикладок. Умови відокремлення прикладок: у постпозиції, препозиції, у будь-якій позиції. Умови відокремлення додатків. Групи відокремлених обставин залежно від значення і граматичного вираження. Умови відокремлення і невідокремлення обставин, виражених дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами. Умови відокремлення обставин, виражених іменником із прийменником. Уточнювальні члени речення. Розряди уточнювальних слів. Визначення синтаксичної ролі уточнювальних компонентів. Слова, синтаксично не зв'язані з членами речення. Погляди лінгвістів на звертання як синтаксичну категорію. Засоби вираження звертань. Умотивування різниці між вставними і вставленими конструкціями. Основні групи за значенням вставних слів і словосполучень. Групи вставних речень за способом входження в основне речення. Групи вставлених речень за характером смыслового зв'язку з основним реченням.

Загальні відомості про складносурядні речення. Характеристика елементарних і неелементарних складносурядних речень. Засоби вираження синтаксичних відношень між частинами складносурядного речення. Складносурядні речення відкритої і закритої структури. Семантичні відношення між предикативними частинами складносурядного речення.

Історія досліджень складнопідрядного речення. Елементарні складнопідрядні речення. Класифікаційний аналіз складнопідрядних речень. Характеристика складнопідрядних речень із підрядними атрибутивними. Складнопідрядні речення із підрядними з'ясувальними. Складнопідрядні речення розчленованої структури. Поняття про неелементарні складнопідрядні конструкції. Неоднорідна супідрядність, різновиди конструкцій. Речення з тричленною супідрядністю. Конструкції із різночленною супідрядністю. Особливості речень із комбінованою супідрядністю. Складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю. Різновиди

конструкцій з однорідною супідрядністю. Особливості складнопідрядних речень із послідовною підрядністю. Аналіз конструкцій із послідовною підрядністю за місцем головних і підрядних компонентів. Конструкції з послідовною підрядністю залежно від підрядних засобів зв'язку. Класифікаційні підходи до складних сполучникових речень із різними видами зв'язку. Аналіз складних речень із сурядністю і підрядністю. Характеристика складних речень із підрядністю і сурядністю.

Статус безсполучникового речення в сучасному синтаксисі. Складні безсполучникові елементарні й неелементарні речення.

Складні багатокомпонентні речення з різними типами зв'язку. Типи сполучниково-безсполучникових конструкцій. Сполучниково-безсполучникові утворення із сурядністю і безсполучниковим поєднанням. Сполучниково-безсполучникові конструкції з підрядністю і безсполучниковістю. Сполучниково-безсполучникові речення із сурядністю, підрядністю і безсполучниковим зв'язком. Період як синтаксична конструкція. Синтаксичні особливості надфразної єдності.

Конструкції з чужим мовленням. Пряма мова. Форми, яких може набувати пряма мова. Цитата. Непряма і невласне пряма мова. Способи передачі чужого мовлення. Особливості заміни прямої мови непрямою. Епіграф як різновид чужого мовлення. Пунктуація як система правил уживання розділових знаків. Історія становлення української пунктуації. Принципи української пунктуації. Аналіз системи розділових знаків.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посібник / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семиренко. – К. : Вища школа, 2005. – 270 с.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
3. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посібник] / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К. : Академія, 2006. – 368 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
5. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К. : Пульсари, 2004. – 400 с.
6. Горпинич В. О. Морфологія української мови : [підручник для студентів ВНЗ] / В. О. Горпинич. – К. : ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.
7. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : [навч. посібник] / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.
8. Демська О. Вступ до лексикографії : навчальний посібник / Оріся Демська. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. – 266 с.
9. Дудик П. С. Синтаксис української мови : підручник / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – К. : Академія, 2010. – 384 с.

10. Загнітко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс) : навч. посібник у 2-ох ч. / А. П. Загнітко. – К. : ІЗМН, 1996. – Ч. 1. – 202 с., Ч. 2. – 240 с.
11. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови / М. У. Каранська. – К. : Либідь, 1992. – 312 с.
12. Козленко І. В. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка : [навчальний посібник] / Ірина Козленко. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2004. – 172 с.
13. Лінгвістичний аналіз: Практикум : [навч. посібник] / [за ред. Г. Р. Передрій]. – К. : Академія, 2005. – 256 с.
14. Пархонюк Л. Складне речення в українській мові: Багатокомпонентні конструкції / Л. Пархонюк. – Вид. 2-е, переробл. і доп. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 80 с.
15. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : [підручник] / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2002. – 392 с.
16. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання : навч. посібник / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
17. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А. П. Грищенка]. – К.: Вища шк., 1997. – 493 с.
18. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М. Я. Плющ]. – К. : Вища шк., 2006. – 430 с.
19. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка. – К. : Знання, 2013. – 340 с.
20. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко ; за ред. А. К. Мойсієнка. – К. : Знання, 2013. – 524 с.
21. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. ; за ред. А. К. Мойсієнка. – К. : Знання, 2013. – 238 с.
22. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія / Н. І. Тоцька. – К. : Вища школа, 1981. – 183 с.
23. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібник / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
24. Український правопис. – К. : Наукова думка, 2012. – 288 с.
25. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : монографія / Р. О. Христіанінова. – К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Д. Бураго, 2012. – 368 с.
26. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Академія, 2010. – 408 с.
27. Ющук І. П. Українська мова : [підручник для студентів філологічних спеціальностей ВНЗ] / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.

Додаткова

1. Брайчевський Михайло. Походження слов'янської писемності. – Видання

четверте. – К.: НаУКМА, 2009. – 154 с.

2. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття: Монографія / Відп. ред. С. Я. Єрмоленко. – Острого: НаУОА, 2008. – 536 с.

3. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : [навч. посібник] / Г. Й. Волкотруб. – К. : МАУП, 2002. – 208 с.

4. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : [навчальний посібник] / Т. Б. Гриценко. – К. : ЦНЛ, 2005. – 534 с.

5. Дудик П. С. Стилїстика української мови : [навчальний посібник] / П. С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – 368 с.

6. Загнітко А. П. Теоретична граматика: Синтаксис : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.

7. Кірілкова Н. В. Матеріали до фразеологічного словника південноволинських говірок. – Острого – Рівне : НаУОА, 2011. – 128 с.

8. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення : [навч. посібник] / К. Я. Климова. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Ліра-К, 2006. – 240 с.

9. Крижанівська О. І. Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматика : навч. посібник / О. І. Крижанівська. – К. : Академія, 2010. – 248 с. – (Серія “Альма-матер”).

10. Кузьменко Ю. О. Історія української мови в конспектах Юрія Кузьменка : [навч. посібник] / Ю. О. Кузьменко. – К. : КМ Academia, 1997. – 92 с.

11. Лизанчук В. Навічно кували кайдани : [факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні] / Василь Лизанчук. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1995. – 415 с.

12. Лопушанський В. М.. Німецькомовні запозичення в говорах Західної України : навчальний посібник / В. М. Лопушанський, Т. Б. Пиц. – Дрогобич : Коло, 2000. – 68 с.

13. Меншиков І. І. Структура словосполучення в сучасній українській літературній мові / І. І. Меншиков, І. С. Попова. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського університету, 2000. – 36 с.

14. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2009. – 392 с.

15. Павленко Л. П. Історична граматика української мови : [навч. посібник для студентів ВНЗ] / Л. П. Павленко. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 208 с.

16. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі “спільної колиски” / Г. П. Півторак. – К. : ВЦ “Академія”, 2001. – 152 с.

17. Скляренко В. Г. Історія українського наголосу: Іменник / В. Г. Скляренко. – К. : Наукова думка, 2006. – 711 с.

18. Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення / М. І. Степаненко. – К. : Видавництво Українського мовно-інформаційного фонду, 1997. – 216 с.

19. Стишов О. А. Запозичення з неєвропейських мов // Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – С. 275–284.

20. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1969. – 583 с.
21. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1969. – 436 с.
22. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.
23. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. – К. : Рад. школа, 1988. – 279 с.
24. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду : [документи і матеріали / упоряд. : Л. Масенко та ін.]. – К. : Києво-Могилянська академія, 2005. – 399 с.
25. Фаріон І. Правопис – корсет мови. Український правопис як культурно-політичний вибір. – Львів, 2004. – 115 с.
26. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Юрій Шевельов ; [пер. з англ. С. Вакуленко, А. Даниленко]. – Харків : Акта, 2002. – 1055+[XII] с.
27. Шульжук К. Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові / К. Ф. Шульжук. – К. : Вища школа, 1986. – 183 с.

Словники й довідники

1. Англо-український фразеологічний словник / [уклад. К. Т. Баранцев]. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, КОО, 2005. – 1056 с.
2. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Редакційновидавничий відділ “Вежа” Волин. держ. унту ім. Лесі Українки, 2000.
3. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. – 896 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
6. Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія / за ред. А. П. Грищенка]. – Рівне : Перспектива, 2004. – С. 94–492.
7. Головащук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови : понад 23 000 слів / С. І. Головащук. – К. : Наукова думка, 2008. – 287 с. – (Словники України).
8. Голоскевич Г. К. Правописний словник / Г. К. Голоскевич. – Львів : Лілея, 1994. – 460 с.
9. Гуцульські говірки : короткий словник / [за ред. Я. Закревської]. – Львів, 1997. – 232 с.
10. Етимологічний словник української мови : у 7 томах. – К. : Наукова думка, 1982–2012.
11. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словникдовідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.

12. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз. – К. : Довіра, 2001. – 284 с.
13. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. В. О. Винника. – К. : Радянська школа, 1988. – 200 с.
14. Лексика поетичних творів Івана Франка : методичні вказівки з розвитку лексики / [укл. І. І. Ковалик, І. Й. Ощипко, Л. М. Полюга]. – Львів : ЛДУ, 1990. – 264 с.
15. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К., 1974. – 260 с.
16. Митрополит Іларіон. Етимологічносемантичний словник української мови : у 4 т. / Митрополит Іларіон. – Вінніпег Канада, 1982.
17. Новий словник іншомовних слів : близько 40000 слів і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк ; за ред. Л. І. Шевченко. – К. : Арій, 2008. – 672 с.
18. Нові слова та значення : словник / [укл.: Л. В. Туровська, Л. М. Василькова]. – К. : Довіра, 2009. – 271 с. – (Словники України).
19. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 1. – 495 с.
20. Полюга Л. М. Словник українських морфем / Л. М. Полюга. – Львів : Світ, 2001. – 448 с.
21. Практичний словник синонімів української мови / С. Й. Караванський. – Вид. 3-тє, від., опрацьоване і доповнене. – Львів : БАК, 2008. – 512 с.
22. Різників О. Одноримки : словник омонімів та схожословів / Олекса Різників. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – Тернопіль : Богдан, 2011. – 408 с.
23. Російськоукраїнський і українськоросійський словник / Д. І. Галич, І. С. Олійник. – К. : Политиздат України, 1990. – 257 с.
24. Російськоукраїнський словник та українськоросійський словник в одному томі : 500 000 слів та словосполучень / [упоряд. та гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2008. – 1848 с.
25. Селігей П. О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові / П. О. Селігей. – К. : Академперіодика, 2014. – 326 с.
26. Словарь української мови : у 4 т. / [упоряд., з дод. власного матеріалу Б. Грінченко]. – К. : Лексикон, 1996.
27. Словник афіксальних морфем української мови / [Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим]. – К., 1998. – 441 с.
28. Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н. В. Гуйванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
29. Словник іншомовних слів / [за ред. І. С. Мельничука]. – К. : УРЕ, 1975. – 775 с.
30. Словник синонімів української мови : у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук [та ін.]. – К. : Наукова думка, 2001.
31. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова / [Загнітко А. П., Данилюк І. Г., Ситар Г. В., Щукіна І. А.]. – Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2007. – 416 с.
32. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970–1980.

33. Словник української мови : у 20 т. – К. : Наукова думка, 2010–2016.
34. Словник фразеологізмів української мови / [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.
35. Словник чужослів. Знадібки / [уклад. П. Штепа]. – Торонто, 1977. – 452 с.
36. Українська літературна вимова і наголос: словникдовідник / [укл.: І. Р. Вихованець, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. Х. Щербатюк; відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. – К. : Наукова думка, 1973. – 724 с.
37. Українська мова : [енциклопедія / редкол. Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. – 2ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

БЛОК 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Початки давньої української літератури. Художній світ «Слова о полку Ігоревім». Роль і місце давньої літератури в системі історії української літератури.

Історичні умови розвитку літератури княжої доби. Суспільний лад східних слов'ян. Культурно-освітнє тло розвитку літератури Київської Русі. Письменство прадавніх слов'ян. Язичницькі вірування. Прийняття християнства та його вплив на розвиток культури Київської Русі. Перші бібліотеки Київської Русі. Перекладна література часів Київської Русі: Біблія, житія святих, збірники «Четьї-Мінеї», патерики, агіографічні перекладні твори, перекладні повісті та ін.

Оригінальна література Київської Русі та її жанрове розмаїття. Літописання. «Повість минулих літ». Легенди про заснування Києва. Київський літопис. Ораторське й агіографічне письменство. Паломницька література. «Житіє та хожденіє Данила, Руської землі Ігумена». Ідейна основа «Слова про Закон і Благодать» митрополита Іларіона.

«Слово о полку Ігоревім» та його роль у розвитку прадавньої української літератури. Історичні події, зображені в «Слові о полку Ігоревім», та їх оцінка. Проблеми авторства. Художні особливості твору (композиція, образи героїв, змалювання природи, мова). Вплив «Слова» на літератури східнослов'янських народів. Історія виявлення «Слова о полку Ігоревім». Вивчення твору, полеміка про автентичність твору. Переклади і переспіви «Слова о полку Ігоревім».

Полемічна література та її вплив на еволюцію давнього українського письменства. Передумови виникнення полеміки. Берестейська унія. Стосунки між конфесіями та календарна реформа. Творчість Герасима Смотрицького: «Ключ царства небесного», «Календар римський новий» та ін. Василь Острозький і його творчий доробок.

Розвиток полемічно-публіцистичної прози. Творча спадщина Стефана Зизанія. Початок другого періоду полемічної літератури. Іпатій Потій – письменник-полеміст уніатського табору. Синкретизм полемічної літератури.

Життєвий і творчий шлях Івана Вишенського. Вишенський – ідеолог реформації в українському варіанті. Мова творів письменника. Викривальний пафос творчості Вишенського.

Латиномовні поети. Козацькі літописи. Початки віршування та драматургії.

Григорій Сковорода – філософ і письменник. Творчість Григорія Сковороди –

вінець давньої української літератури. Творча спадщина Григорія Сковороди. Естетика бароко в українській літературі. Бароковий дуалізм збірки «Сад божественних пісень» Григорія Сковороди.

Іван Котляревський – зачинатель нової української літератури. Феномен «Енеїди». Поняття «нова українська література». Історичні та культурні умови становлення нової української літератури, її основні риси. Народність як основна засада літературної творчості ХІХ ст. Одночасне існування різних методів: залишків класицизму, сентименталізму, романтизму та реалізму. Формування напрямів в українському літературному процесі ХІХ ст. та ідейно-естетична боротьба між ними.

Зародження раннього реалізму. Нерозривний зв'язок художнього слова з розвитком суспільства. Найбільші освітні та культурні центри. Перші журнали й альманахи в Україні.

Поняття «бурлеск», «травестія», «пародія». Вплив бурлескно-травестійних жанрів українського фольклору та давнього письменства на літературу перших десятиліть ХІХ ст.

Життєвий і творчий шлях зачинателя нової української літератури І. Котляревського. «Енеїда» – перший твір нової української літератури. Історія написання і видання. Жанр. Спільне та відмінне з поемами Вергілія, Осиповича та ін. Ідеї поеми, її оптимізм, широкий показ побуту, відображення соціальних явищ, гумористично-сатиричне зображення урядовців та козацької старшини. Силабо-тонічна система віршування в поемі. Значення «Енеїди». Поняття «котляревщини».

Стильовий синкретизм п'єси «Наталки Полтавки» І. Котляревського. Етнографічний дискурс твору. Значення п'єси.

Романтична школа українських поетів. Творчість Амвросія Метлинського, Миколи Костомарова та ін. Внесок у розвиток літератури П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського. Байкар Леонід Глібов.

Тарас Шевченко – центральна постать української літератури ХІХ сторіччя. Становлення генія та перші літературні спроби. Шевченко-художник.

Творчість Т. Г. Шевченка – початок вищого ідейного етапу в розвитку нової української літератури. Характеристика 4-х творчих періодів Т. Г. Шевченка. Рання творчість, орієнтація на романтичну традицію. Поезія «трьох літ». Автобіографічні мотиви у творчості письменника. Антикріпосницька та антисамодержавна спрямованість творчості, політична сатира, соціально-політичні узагальнення. Утвердження громадянських прав трудівника. Творчість періоду заслання та останніх літ. Біблійні мотиви в спадщині письменника. Образ України у творчості Шевченка. Збагачення тематики, образотворчої системи, жанрові особливості творчості. Неповторна художня індивідуальність поета. «Кобзар» Т. Г. Шевченка та його вплив на розвиток літератури і національної свідомості народу. Літературна спадщина Т. Шевченка («Катерина», «Тополя», «Причинна», «Заповіт», «І мертвим, і живим...», «Єретик», «Наймичка», «Кавказ», «Холодний яр», «Сон», прозові твори тощо). Історичне минуле у світоглядній еволюції Тараса Шевченка. Історіософські мотиви творчості письменника.

Тарас Шевченко – родоначальник розвиненого реалізму в українській літературі. Популярність поезії Шевченка. Еволюція у трактуванні ідей та образів письменника. Оцінка творчості письменника у критиці й літературознавстві.

Розвиток драматургії у ХІХ сторіччі. Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка. Комедії російською мовою. «Шельменко-денщик» – сатирична комедія ситуацій та образів. Драматичні твори українською мовою: «Сватання на Гончарівці», драма «Щира любов» на сюжет однойменної повісті. Інші п'єси соціально-побутового змісту.

Згубне значення Валуєвського циркуляру та Емського указу для розвитку драматургії в середині ХІХ сторіччя. П'ятирічний антракт (1786–1881) у театральному русі України.

Драматургія М. Старицького: надання «другого дихання» малосценічним творам українських драматургів. М. Л. Кропивницький – артист, драматург, режисер, композитор. Оригінальні твори й інсценізації (понад 40), драми, водевілі, комедії.

І. Карпенко-Карий – найвидатніший класик української драматургії ХІХ ст. Сценічна діяльність. Соціальна драма «Бурлака», драма «Наймичка», соціально-побутова психологічна драма «Безталанна», комедії «Розумний і дурень», «Сто тисяч», «Хазяїн», «Мартин Боруля». Діалогія «Суєта» і «Житейське море». Історична тематика у творчості І. Карпенка-Карого: «Бондарівна», «Лиха іскра поле спалить і сама щезне», «Паливода ХVІІІ ст.», «Гандзя». Значення творчості І. Карпенка-Карого та її популярність.

Драматургія Івана Франка. Театр у Галичині в другій половині ХІХ ст. Франко – театральний критик. Юнацькі спроби Франка в жанрах драматургії. Соціально-побутова психологічна драма «Украдене щастя». Головні джерела теми і сюжету драми, багатоплановість конфлікту, композиція, трагічна розв'язка. Франко – театральний критик.

Проза другої половини ХІХ ст. Самобутність таланту Марка Вовчка. Фольклорна основа стилю письменниці. Проза Івана Нечуя-Левицького. Характерні прикмети творчості. І. Нечуй-Левицький – «всеобіймаюче око України». Пантелеймон Куліш та його вплив на розвиток української літератури. Різноманітна спадщина письменника. Сюжет, історична основа, проблематика та образи роману «Чорна рада». Громадська діяльність письменника.

Творча спадщина Панаса Мирного – найвище досягнення української прози ХІХ ст. Панас Мирний – видатний представник критичного реалізму в прозі 70–90-х рр. Життєвий і творчий шлях письменника. Високий ідейний та естетичний рівень творчої спадщини Панаса Мирного. Ранні оповідання: «Лихий попутав», «П'яниця». Суспільні проблеми, уникання етнографічних малюнків, заглиблення в психологію героїв. Панас Мирний – творець соціально-психологічного роману. Риси цього жанру.

Роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» – перший соціально-психологічний роман в українській літературі. Роман «Повія»: історія створення та видання, проблематика, стрункність композиції, образи твору. Доля Христі Притиківни – замкнуте кільце її пошуків: від рідної домівки до проданої хати-корчми. Висока

оцінка творчості письменника та його місце в історії української літератури.

Багатогранна постать Івана Франка і його роль у розширенні творчих обріїв українського письменства. І. Франко – видатний український письменник, літературознавець, науковець. Життя і революційна діяльність. Суспільно-політичні, філософські й естетичні погляди. Художня творчість – новий крок у розвитку критичного реалізму. Поезія І. Франка. Багатство тематики, глибина, різноманітність форми. Рання творчість та її романтичне забарвлення. Збірка «З вершин і низин»: своєрідність композиції, ідейно-тематичний і жанровий принцип розміщення розділів і циклів. Збірка «Зів'яле листя», суспільно-політичні й особисті обставини її появи. Збірка «Мій ізмарагд»: філософська мудрість віршів, їхні джерела, форма. Сатиричні поеми І. Франка, викриття прислужництва царському уряду. Соціально-побутові поеми «Панські жарти», «Сурка» та ін. Історичні поеми «На Святоюрській горі», «Іван Вишенський». Філософські поеми. Мотиви поеми «Смерть Каїна», «Похорон». Проблематика та актуальність поеми «Мойсей»: композиція, образи, система віршування, вплив на подальший розвиток філософської поезії.

Проза І. Франка та її жанрово-тематична різноманітність. Робітнича тематика творів І. Франка. Твори з життя інтелігенції. Викриття розкладу «основ суспільства» – польської шляхти («Основи суспільності», «Для домашнього огнища»), пристосовництва українофільських діячів («Доктор Боссервіссер», «Опозиція»). Позитивна програма служіння інтелігенції народові (повісті «Лель і Полель», «Перехресні стежки»). Історична тема в прозі І. Франка (повість «Захар Беркут»). Значення прозової спадщини письменника. Найбільший внесок І. Франка в галузі українського перекладу ХІХ ст. Світове значення письменника.

Внесок у розвиток українського письменства Михайла Коцюбинського. Естетизм стилю письменника. Творчість Михайла Коцюбинського. Життєвий шлях та орієнтири письменника на початку творчого шляху. Літературний дебют. Еволюція стилю митця від просвітницьких тенденцій до модерністських. Світоглядно-художня еволюція письменника. Елементи імпресіонізму в творчості письменника. Коцюбинський-новеліст та майстер художньої деталі. Психологізм новелістики періоду першої російської революції: «Сміх», «Він іде!» та ін. Психологічне письмо й авторська колористика. Поетичність творів із життя інших народів.

Повість «Тіні забутих предків». Зображення гуцульського побуту. Іван та Марічка – поетичні натури, розповідь про їхнє кохання. Ерос і Танатос у повісті. Образи природи. Повість «Fata morgana»: осмислення розшарування народу під час першої російської революції

Теорія літератури. Новела. Імпресіонізм. Роль М. Коцюбинського в поступі української літератури.

Василь Стефаник та його модерна школа. Формування особистості та майстра художнього слова. Перші публікації. Селянський світ у зображенні В. Стефаника. Твори про рекрутчину (новела «Стратився»). Тема еміграції. Картини зубожіння і пролетаризації селян. Особливість самобутньої манери. Стефаник – майстер новели. Психологічне мотивування вчинків. Лаконізм письменника,

використання діалектів. Оцінка творчої манери в критиці. Елементи експресіонізму в творчості письменника.

Творча співдружність В. Стефаника з Л. Мартовичем і Марком Черемшиною. «Покутська трійця». Доробок західноукраїнських письменників – сучасників В. Стефаника.

Творчість Лесі Українки – видатне явище національної і світової культури. Творчість Лесі Українки – найвище досягнення української літератури кінця XIX – поч. XX ст. Життєвий і творчий шлях письменниці. Неоромантичний світогляд Лесі Українки.

Перекладацька робота Лесі Українки. Своєрідність збірок поезій «На крилах пісень», «Думи і мрії», «Відгуки» та їх оцінка в критиці. Образний світ поетеси. Новаторство письменниці. Протистояння народницьких та модерністських елементів у її поетичній тканині.

Основні мотиви Лесі Українки-лірика. Світоглядний вибір творчої особистості. Глибина патріотичного почуття. Творчість – сенс життя митця. Використання біблійних мотивів і образів у громадянській ліриці. Інтимна лірика.

Драматична поема – улюблений жанр письменниці. Характеристика драм «Камінний господар», «Оргія», «Бояриня» та ін. Драма-феєрія «Лісова пісня». Внутрішній конфлікт та специфіка його розв'язання. Модерністичний та постмодерністичний дискурс у творчості Лесі Українки. Біблійні, міфологічні, історичні, літературні джерела сюжетів. Поетичний театр Лесі Українки. Філософське підґрунтя творів. Драматургія поетеси в історичному контексті епохи. Прозовий доробок письменниці. Її епістолярна спадщина. Оцінка доробку письменниці дослідниками. Вплив творчості письменниці на розвиток української літератури у XX сторіччі.

О. Олесь та В. Винниченко – письменники-новатори початку XX ст. Поетичний дебют О. Олеся. Символізм стилю поета. Образи природи в доробку О. Олеся. Особливості інтимної лірики письменника. Символізм драматургії письменника.

Внесок В. Винниченка в розвиток прози та драматургії. Оцінки стильових пошуків автора в сучасному літературознавстві. Провідна тематика ранніх оповідань та повістей письменника. Психологізм повісті «Записки Кирпатого Мефістофеля». Жанрові особливості драматургічного доробку. Проблеми комунікації та самості в п'єсах драматурга.

Український літературний ренесанс постреволуційної доби та трагедія Розстріляного Відродження (20–30-ті рр. XX ст.). Відродження української культури після соціальних і національних катаклізмів в Україні у першій чверті XX століття.

Участь у творенні української культури і літератури старої демократичної інтелігенції. Прихід у літературу молодого покоління національної демократичної інтелігенції. Виникнення літературних організацій, груп письменників. Створення масових літературних організацій.

Утручання в культурологічне життя України більшовицького керівництва. Поява численних журналів.

Геноцид українського народу. Уніфікація літературного життя і постійного контролю над ним. Створення Спілки радянських письменників.

Поетична палітра першої половини ХХ сторіччя (П. Тичина, М. Рильський, М. Зеров, В. Сосюра, М. Бажан, Б.-І. Антонич та ін.). Школи, течії, напрямки української поезії періоду громадянської війни. Перевага стильової течії символізму. Засвоєння українською поезією естетичних аспектів інших модерністських течій – акмеїзму, імпресіонізму, футуризму, авангардизму.

Катастрофічний занепад поезії в другій половині 30-х років унаслідок адміністративно-репресивних погромів тоталітарного режиму. Деформація талантів видатних майстрів слова.

Павло Тичина. Життєвий шлях поета. Трагізм творчої долі «феномена доби» (В. Стус). Загальна характеристика ранньої творчості. Життєствердна настроєність поезії збірки «Сонячні кларнети». Вірш «Арфами, арфами...» Передчуття змін у соціальному житті. «Одчиняйте двері...». Зразки інтимної лірики: «Подивилась ясно...», «О, панно Інно...», «Ви знаєте, як липа шелестить...». «Пам'яті тридцяти» – ліричне відтворення трагізму національно-визвольних змагань. 30-і рр. – «корозія таланту» (М. Коцюбинська). Художній синтетизм авторського стилю.

Максим Рильський. Життєвий і творчий шлях поета. Рання творчість. М. Рильський – перекладач світової класики, літературознавець. Естетичне кредо митця.

Володимир Сосюра. Яскравий дебют поета. Популярність «Червоної зими». Особливості ліричного стилю. Інтимна лірика В. Сосюри. Романтизація національної історії в поемі «Мазепа».

Інтелектуальна поезія Миколи Бажана. Архітектурність і пластичність образів. Культурний контекст образного світу М. Бажана.

Богдан-Ігор Антонич – представник західноукраїнської поезії 30-х рр. Життєвий і творчий шлях поета. Загальна характеристика творчості. «Автопортрет». «Зелена Євангелія». «Дороги». «Різдво» – поєднання язичницьких та християнських мотивів. Духовні образи в творчості письменника. Оцінка своєрідності стилю в дослідженнях літературознавців (М. Ільницький, Д. Павличко).

Творчий доробок Миколи Хвильового на тлі пошуків українських прозаїків 20-х рр. ХХ сторіччя. Внесок у розвиток письменства прозаїків старшого покоління. Проблематика і новаторство в галузі поезики прози. Взаємодія реалістичних тенденцій із тенденціями модерністськими.

Народження роману і повісті в другій половині 20-х років.

Микола Хвильовий – поет, прозаїк, критик, публіцист, активний організатор літературного життя. Жанрова різноманітність прози М. Хвильового. Збірка «Сині етюди». Героїко-романтичні новели. Мотив розчарування покоління романтичних героїв. Звернення до великих прозових форм сатиричного жанру. Повість «Санаторійна зона». Образи «зайвих людей». «Вальдшнепи» (перша частина роману). Проблеми національної свідомості, національного буття, національного відродження, розвитку, української культури. Суперечності творчості М. Хвильового.

Творчість Г. Косинки, Ю. Яновського та ін. сучасників М. Хвильового.

В. Підмогильний і його інтелектуальний роман. Урбаністичні проблеми в романі «Місто». Поетика і проблематика твору, майстерність автора, особливості його художнього мислення.

Драматургія Миколи Куліша: проблеми, образи, новаторство стилю. Початок творчості М. Куліша-драматурга. Перша п'єса «97». Звернення до сатири. Розмаїття мотивів комедійного доробку письменника. Співпраця з Лесем Курбасом і театром «Березіль». Другий період творчості драматурга: «Зона», «Народний Малахій», «Мина Мазало», «Маклена Граса». Заборона частини з них після прем'єр. Пошуки драматурга в напрямку до створення п'єси модерну. Елементи драми абсурду. Курс на поєднання трагедійного і комічного, сатиричного в драматичних творах М. Куліша другого періоду. Утвердження жанру трагікомедії. Антирадянський, антисоціалістичний зміст «національної трилогії» письменника. Трагічна концепція епохи в драматургії М. Куліша.

Еміграційна література ХХ сторіччя (творчість Є. Маланюка та поетів Празької школи, прозаїків І. Багрянного, У. Самчука та ін.). Причини другої і третьої хвилі еміграції. Об'єднання творчих людей, зокрема літературних сил. Прага – центр культури української діаспори між Першою та Другою світовими війнами. Спільні прикмети в творчому доробку «пражан». Роль «Празької школи» в художньому осмисленні проблеми історичної долі України, національної свідомості українства, визволення України. Трагічна загибель національних героїв О. Ольжича та О. Теліги.

Організація МУР (Мистецький український рух) та його роль у згуртуванні українських митців за кордоном. Самобутність творчих пошуків поетів Нью-Йоркської групи.

Євген Маланюк – яскравий представник «Празької школи». Огляд збірок «Стилет і стилос», «Земна мадонна» та ін. Образ України. Художнє осмислення її трагічної історії, мотив туги за батьківщиною («Під чужим небом»).

Реалістична розповідь Уласа Самчука про життя українського селянства в умовах радянської дійсності. Повість «Марія» – художня модель життя української родини в історично складний час. Образ Марії як уособлення мужньої, вольової жінки. Трилогія Уласа Самчука «Волинь» – вершина творчого злету автора.

Іван Багрянний. Життя і доля письменника. Авторитет у середовищі громадських діячів в еміграції. Загальна характеристика прозової спадщини «Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Огненне коло», «Людина біжить над прірвою». «Сад Гетсиманський» – трагічний репортаж про реалії сталінського режиму, колесо тоталітарної системи і його безневинні жертви. «Тигролови»: жанр авантюрного роману, автобіографічність твору, характеристика образів.

Українська література воєнного часу та другої половини ХХ сторіччя. Творчість Олександра Довженка. Довоєнний доробок письменника. Поєднання літератури й кінематографу. Жанр кіноповісті. Творчість О. Довженка в роки Другої світової війни (оповідання «Стій, смерть, зупинись!», «На колючому дроті», «Ніч перед боєм» та ін.; кіноповісті «Україна в огні», «Повість полум'яних літ»). Повоєнний період творчості О. Довженка («Зачарована Десна», «Поема про море» та ін.), його щоденник. О. Довженко й українська та світова культура.

Українська поезія кінця 50-х – середини 80-х рр. ХХ ст. Генеза нових шукань у поезії цього періоду. Вплив суспільно-політичного та культурного життя країни на процес розвитку літератури. Творчі здобутки А. Малишка, Д. Павличка, Б. Олійника, П. Мовчана та ін. Феномен шістдесятництва та дисидентства в поезії.

Творчість Ліни Костенко. Життєве й творче кредо поетеси. Теми, мотиви та художня своєрідність віршів поетеси. Романи у віршах («Маруся Чурай», «Берестечко»). Творчість В. Стуса. Життя-подвиг поета. Трагічна доля. Багатство тем і мотивів поезії В. Стуса (збірки «Зимові дерева», «Веселий цвинтар», «Палімпсести» та ін.). Особливості поетики.

Проблематика й стильові тенденції української поетичної творчості 70–80-х років ХХ ст. Психологізм як поетикальна домінанта творчості І. Жиленко. Міфологізм і народнопоетичні джерела лірики В. Голобородька. Художній світогляд і поетичні твори І. Малковича.

Загальна характеристика української прози кінця 50-х – середини 80-х рр. ХХ ст. Новелістика цього періоду. Творчість О. Гончара. Життєвий шлях та доробок письменника-гуманіста. Проблема стилю. Тематика романістики письменника.

Загальна характеристика української драми кінця 50–80-х рр. ХХ ст.

Сучасна українська література. Стан і перспективи розвитку сучасного письменства. Суспільно-культурне тло та динаміка українського літературного процесу. Літературні зрушення кінця 80-х – початку 90-х років ХХ сторіччя. Концептуальні напрями розвитку сучасної української літератури.

Український поетичний неоавангард кінця 80-х – початку 90-х років ХХ століття. Сучасна українська лірика як динамічна цілісність традиційного, модерного, авангардного й постмодерного станів. Тенденції розвитку української прози.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

Підручники

1. Білоус П. В. Історія української літератури XI–XVIII ст. : навчальний посібник / П. В. Білоус. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 424 с.
2. Історія української літератури ХХ століття : у 2-х кн. / за ред. В. Г Дончика. – К. : Либідь, 1998. (Кн. 1. – 464 с.; кн. 2 – 456 с.).
3. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. – К., 2005–2006. (Кн. 1. – 656 с.; кн. 2. – 712 с.).
4. Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. : у 2 кн. / за ред. проф. О. Д. Гнідан. – К. : Либідь, 2005–2006. (Кн.1. – 624 с.; кн. 2 – 496 с.).
5. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. / за ред. Ю. Коваліва. – К. : ВЦ «Академія», 2013. (Т. 1. – 510 с., т. 2 – 622 с.).
6. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період / Р. Б. Харчук. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 248 с.

Хрестоматії

1. Давня українська література : хрестоматія / [упоряд. М. Сулима]. – К. : Освіта, 1996. – 656 с.

2. Українська література XIX століття. Хрестоматія / [упор. Гаєвська Н. М.]. – К. : Либідь, 2006. – 1328 с.

3. Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 3 кн. (4-а додаткова). – К., 1994–1995; друге видання: у 4 кн. – К., 2001.

4. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження : антологія / Юрій Лавріненко. – К. : Смолоскип, 2004. – 958 с.

Додаткова

1. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрями / А. Біла. – Донецьк, 2004.

2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн / Т. Гундорова. – К., 2005.

3. Гундорова Т. ПроЯвлення слова. Дискусія раннього українського модернізму / Т. Гундорова. – К. : Критика, 2009.

4. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. – К., 1995.

5. Жулинський М. Г. Слово і доля : навчальний посібник / М. Г. Жулинський. – К., 2006.

6. Зеров М. Від Куліша до Винниченка : нариси з історії українського письменства / М. Зеров. – К., 2004.

7. Історія української літератури XIX століття : у трьох книгах / за ред. М. Т. Яценка. – К., 1995–1997.

8. Ковалів Ю. Письменство «розстріляного відродження»: від літературних угруповань до літературної дискусії / Ю. Ковалів. – К., 2004.

9. Кочерга С. О. Інтелектуальна парадигма культурософії Лесі Українки : навч. посібник / С. О. Кочерга. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 174 с.

10. Криловець А. О. Українська література перших десятиріч ХХ століття: філософські проблеми / А. О. Криловець. – Тернопіль : Богдан, 2005.

11. Кузнєцов Ю. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку ХХ ст. / Ю. Кузнєцов. – К. : Зодіак, 1995.

12. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : Академія, 1997. – 752 с.

13. Миненко Ю. В. «Зри сія знаменія княжате славного». Геральдична поезія в українському бароко / Ю. В. Миненко. – Острого : НаУОА, 2013. – 160 с.

14. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі / Р. Мовчан. – К., 2008.

15. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999.

16. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ, 2002.

17. Процюк С. Лицарі стилосу та кав'ярень: Есе про дев'яностиків / С. Процюк. – К., 1996.

18. Руснак І. «Я був повний Україною...»: Художня історіософія Уласа Самчука / І. Руснак. – Вінниця, 2005.

19. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. :